

Grąþø jubiliejø minint (akad. Vytautui Kontrimavièiui – 75)

Lietuvos mokslø akademijos tikrasis narys, Biologijos, medicinos ir geomokslø skyriaus pirmininkas, Vilniaus universiteto Ekologijos instituto vyriausiasis mokslø darbuotojas, Rusijos mokslø akademijos narys korespondentas habil. dr. **Vytautas Kontrimavičius** ðiemet pasitiko grąþø ir garbingà 75-metà. Ta proga pakiliai ir nuoðirdþiai jà pasveikino Lietuvos mokslø akademija, Vilniaus universiteto Ekologijos institutas*, dabartiniai ir buvæ jo darbuotojai, mokiniai.

Primindami vienà kità þymaus Lietuvos zoologo, parazitologo ir helmintologo, biologijos mokslø habilituoto daktaro biografijos faktà, kartu norime pasidþiaugti ðios ádomios asmenybës nemenkëjanèiu kûrybingumu, moksliniu produktyvumu. Visi, kas per pastaruosius penkerius metus bendradarbiavo ar turëjo kitø reikalø su akademiku, turbût vieningai pasakytø vienà dalykà – jis per tà laikà nepasikeitë, ið jo galima semtis energijos, mokslinës patirties savo darbams. Prieð penkerius metus buvo paskelbta keletas jo gyvenimo bei mokslinës veiklos apraðymø, pabandyta apibendrinti svarbiausius jo mokslø rezultatus (Jakimavičius A., Arnastauskienë T. Akademikas Vytautas Kontrimavičius. *Ekologija*. 1995. Nr. 3. P. 89–91; Virbickas J., Jakimavičius A. The 70th anniversary of an academician Vytautas Kontrimavičius. *Acta Zoologica Litu-*

anica. 2000. Vol. 10. N 3. P. 105–107; Jakimavičius A. The evaluation of the Long-term parasitological research. *Acta Zoologica Lituanica*. 2001. Vol. 11. N 4. P. 419–422). Lietuvos mokslø akademija surengë akademinius skaitymus, Centrinë biblioteka jo mokslinei veiklai parodyti – turiningà mokslinø darbø parodà, parengë bibliografinæ rodyklæ (Vytautas Kontrimavičius: bibliografinë rodyklë / parengë V. Vanagaitë. Vilnius, 2000. 74 p.).

Taèiau nepaprastai sparèiai prabëgæ nauji penkeri metai ir atëjusi 2005-øjø sausio 22-oji – akademiko gimtadienis – suteikia progà ne vien stabtelti, bet ir pasigërëti tais plaèiais þingsniais, kuriuos tolyn nuþengë mokslininkas neartu mokslø dirvonu. Manome, tikrai neapsiriksimë sakydami, kad ðioje trumpoje jubilijato gyvenimo atkarpoje reikðmingiausias ávykis buvo 2000 metø pabaiga, kai Ekologijos institutas jo kandidatûrà pristatë Lietuvos mokslø premijai gauti. Iki tol nemaþai ávairaus profilio biologø jo vadovaujamae skyriuje ëjo konkursus, varþësi ir paskui, iðëjæ nugalëtøjais, labai geranoriðkai buvo paties akademiko palydëti iki Olimpo – laureatø diplomø áteikimo ðventës, kurioje jo, kaip Lietuvos mokslø premijø komiteto nario, ne kartà buvo ir vieðai paskelbti. Todël mokslo visuomenei buvo gera þinia, kai tarp 2000-øjø metø Lietuvos mokslø premijos laureatø atsirado ir akad. V. Kontrimavičiaus pavardë. Tada ðia premija buvo ávertintas net 30 metø apëmæs darbø ciklas „Helmintø ekologijos ir sistematikos tyrimai“ (1969–1999). Ciklà sudarë gana savarankiðkos trys dalys: 1 – ekologiniai parazitizmo aspektai ir parazitø egzistavimo ekosistemose dësningumai, 2 – ðeimininkø sisteminiø grupiø helmintofaunos formavimosi faktoriai, siejami su parazitø evoliucijos ekologiniø parazitizmo aspektø reikðme, 3 – helmintø (nematodø) sistematika. Á *pir-màjà* dalà átrauktas premijos laureato formuojamas poþiûris á parazitizmà kaip ekologiná procesà. Aptardamas þinomas parazitizmo koncepcijas, darbo autorius kitaip nei kiti traktuoja parazitø vaidmenà pagal jø poveikà ne ðeimininko organizmui, bet ðeimininkø populiacijoms, o per jas – ir ekosistemoms. Taip buvo suformuluotas labai svarbus koncepcijos teiginys, kad parazitai – vienas ekosistemø stabilumà palaikanèiø veiksmiø. *Antrojoje* dalyje, iðtyrus kelias ðeimininkø sisteminës grupes, nagrinëjama helmintofaunos formavimosi veiksmiø reikðmë. Svarbiausias tyrimo objektas (ðeimininkai) buvo didelë plëðriøjø þinduoliø ðeima – kailiniai þvëreliai kiauniniai (Mustelidae). Duomenys 1969 m. paskelbti stambioje monografijoje, kurioje ið-

* Baigiantis 2002-iesiems metams, Ekologijos, Imunologijos institutams tapus Vilniaus universiteto institutais, jie ir toliau liko asocijuoti su Lietuvos mokslø akademija; Ekologijos institutas kartu su LMA ir toliau leidþia mokslø þurnalà „Acta Zoologica Lituanica“.

analizuotas kiauniniø helmintofaunos specifidkumas, biocenotiniai ryðiai, parazitø faunos zoogeografinës ypatybës, remiantis filogenijos ir paleogeografijos duomenimis. Apie veikalo mokslinës vertës patvirtinimà byloja jo iðleidimas anglø kalba 1985 m. Jame nauji teiginiai, kad tirtø gyvùnø helmintofauna formavosi keliuose, tarpusavyje nesusietuose dideliuose zoogeografiniuose regionuose. Iðvados buvo prieðingos tuo metu vyravusiai nuomonei, pagal kurià helmintø evoliucija vyksta paralelinës evoliucijos principu. Mokslininkas teigë, kad paralelinë evoliucija yra dalinis evoliucijos kelias, būdingas tik kai kurioms, dapniausiai nedidelëms parazitø grupëms. Poþiûris vëliau parazitologijoje ásvyravo, jo ásitvirtinimui didelë reikðmë turëjo V. Kontrimavièiaus atliktø tyrimø rezultatai. *Treèiojoje* dalyje pateikta helmintø (nematodø) sistematikos tyrimai. Su bendraautorais buvo paskelbtos dvi vertingos monografijos, taip pat iðverstos á anglø kalbà, kuriø svarbiausios sudedamosios dalys – taksonø diagnozë, apibûdintojai, sinonimika, ðeimininkø sàraðai, jø lokalizacija. Leidiniuose nagrinëti ne vien teoriniai, bet ir labiau taikomojo pobûdþio klausimai.

Lietuvos mokslo premija – tai ne tik aukðèiausias, bet ir visapusiðkas mokslo tiriamosios veiklos ávertinimas. Akad. V. Kontrimavièius dirbo Maskvoje, mokslinæ medþiagà rinko labai plaèioje Palearktikos teritorijoje. 1968–1982 m. jis buvo Rusijos MA Ðiaurës biologiniø problemø instituto, tapusio þinomu Arktikos tyrimø centru, direktorius organizatorius ir direktorius. Nuo 1980 m. jis – Lietuvos MA akademikas, nuo 1984 iki 1990 m. – Zoologijos ir parazitologijos instituto direktorius, tæsë ir iki ðiol plëtoja helmintologijos, parazitø ekologijos kryptiø tyrimus. Ekologijos institute akademikas buvo ðeðtas Lietuvos mokslo premijos laureatas po nepriklausomybës atkûrimo.

Ir sulaukæs ávertinimo, akad. V. Kontrimavièius toliau vadovavo tyrimams apie parazitø vaidmená ekosistemose ir populiacijose, jø ávairovæ. 2002 m. analizavo filosofo ir evolucionisto P. Teijaro de Ðardeno biologiná palikimà, já apibendrino oficialiame renginyje, parengë ir MA sesijos metu perskaitë moksliná praneðimà „Ðiuolaikinis pasaulis ir ekologija“ minint akademikø T. Ivanausko ir P. Ðivickio 120-ásias gimimo metines. Atlikus daugiameèius paukðiø parazitø-helmintø – cestodø tyrimus ir 2000–2003 m. apibendrinus daugumà duomenø, buvo apraðyta naujø taksonø, iðaiðkinti naujø rûðiø gyvenimo ciklai, atlikta *Aploparsaksis* genties revizija, paskelbta keletas straipsniø (bendraaut. S. Bondarenko). 2003 m. pagal sutartá su LVMSF akad. V. Kontrimavièius vadovavo ir vykdë platø projektà „Bestuburiø gyvùnø sistematika ir biogeografija“, kurá baigë 2004 m., yra monografijos rankraðio „Aploparaksidae ðeimos cestodai“ bendraautoris. 2004 m. paskelbta jo straipsniø þurnaluose, áraðytuose á Mokslinës informacijos instituto (ISI) sàraðus, kiti yra spaudoje.

Vertinga Lietuvos mokslui buvo akademiko orga-

nizacinë veikla: 2001 m. akad. V. Kontrimavièius buvo perrinktas Lietuvos MA Biologijos, medicinos ir geomokslø skyriaus (BMGMS) pirmininku. Dirbo Lietuvos MA ekspertø komisijø pirmininku, nariu, visada pasiþymëdavo aktyvumu BMGMS vykusiø seminarø, akademinio skaitymø bei kitoje veikloje.

V. Kontrimavièiaus iniciatyva buvo ákurta Baltijos parazitologø draugija, jis buvo jos prezidentas nuo 1993 iki 2003 m., kol draugija susijungë su Skandinavijos parazitologø draugija. Papymëtina, kad pirmasis naujosios Skandinavijos–Baltijos parazitologø draugijos, vienijanëios aðtuoniø ðaliø mokslininkus, simpoziumas ávyks 2005 m. geguþæ Vilniuje. Akad. V. Kontrimavièius plëtoja, palaiko ryðius ir su rytiniais kaimynais. Jis yra Rusijos parazitologø draugijos prie Rusijos MA Centrinës tarybos narys, ðios ðalies Parazitologijos instituto visuomeninis mokslinis konsultantas, glaudþiai bendradarbiauja su Baltarusijos mokslininkais.

2005 m. vasario 1 d. Lietuvos MA Prezidiumo posëdyje akad. V. Kontrimavièius sveikino ir MA Prezidiumo bei Biologijos, medicinos ir geomokslø skyriaus nariai, MA kolektyvas, akad. J. Popela, Lietuvos mokslo tarybos atstovai, MA Uþsienio kalbø katedros vedëjas prof. G. Kirvaitis, MA Centrinës bibliotekos direktorius J. Marcinkevièius ir kiti. Jubiliejaus proga akademikas gavo telegramø, atvirukø, el. laiðkø ið Rusijos MA, buvusiø kolegø Ðiaurëje. Jubilias kalbëjo apie 21 darbo metus MA Biologijos, medicinos ir geomokslø skyriaus (Skyrius pavadinimus keitë) pirmininko pareigose. Iki 1991 m., kol MA turëjo institutą, darbas Skyriaus pirmininko pareigose buvo intensyvus, teko spræsti ávairiø moksliniø ir mokslo organizaciniø klausimø, vyriausybiniø pavedimø. Institutams nuo MA atsiskyrus teko spræsti kitas problemas, daug stengtis, kad MA iðliktø. Akademikas minëjo keturis Mokslo akademijos prezidentus, su kuriais jam teko ar tenka dirbti, tai – akad. J. Matulis (1899–1993), akad. J. Popela, akad. B. Juodka ir akad. Z. R. Rudzikas. Dëkodamas uþ malonius sveikinimo þodþius, akademikas visiems palinkëjo gerø idëjø ir tikisi sulaukti, kada Lietuvos mokslø akademijai bus suteikta teisë teikti habilituoto daktaro mokslo laipsnà Visi susirinkusieji linkëjo akademikui ilgiausio metø.

Vilniaus universiteto Ekologijos institute 2005 m. vasario 2 d. akademikas jubiliejaus proga buvo pasveikintas iðplëstinio tarybos posëdþio metu. Dalyvavo Vilniaus universiteto Gamtos fakulteto atstovai, Instituto tarybos nariai, padalinio vadovai, kiti instituto mokslininkai bei tyrëjai, Helmintologijos laboratorijos, kuriai jis vadovavo, buvæ darbuotojai. Pasveikinæs jubiliatà Instituto tarybos vardu, jos pirmininkas dr. K. Arbaèiauskas pakvietë pasisakyti skyriaus vadovà habil. dr. G. Valkiùnà (ðio skyriaus padaliniam anksèiau vadovavo akademikas). Kalbëjo ir Instituto direktorius habil. dr. M. Ðalakevièius. Pasisakiusieji su pagarba kalbëjo apie akademikà, jo plaèiai þinomus laimëjimus parazitologijoje, dar kartà pabrëþë helmin-

tologinių tyrimų, kurie įinomi daugelyje Rytų bei Vakarų kraštų, JAV, Kanadoje, reikėmė. Prisiminimuose atgijo jubilato mokslinė organizacinė veikla: akademikas, būdamas Instituto vadovas, dar 1989 m. inicijavo, kad būtų pavaldu Akademijai Zoologijos ir parazitologijos institutas pradėtu procedūru vadintis Ekologijos institutu, pasiūlė naujas tyrimų kryptis. G. Valčiūnas paųymėjo jubilato darbūtumą, atkaklumą, dėmesingumą, susirinkusiems priminė, kad V. Kontrimavičius, sulaukęs 38 metų, jau buvo mokslų daktaras (habil. dr.), 40 – SSRS MA narys korespondentas, tai laikydamas išskirtiniais biologo biografijos faktais. Susirinkusieji didelės pagarbos nusipelnusiame mokslininkui linkėjo sėkmės ágyvendinant pradėtus sumanymus, tásti ieðkojimus, dalytis patirtimi bei ilgus metus dþiaugtis sveikata ir þvalumu.

Akademikas dþiaugėsi pagerbimu, dėkodamas kar-

tu pats prisiminė svarbiausius asmeninio gyvenimo ávykius, lėmusius pasirinkimà pasukti mokslu keliu, esminius to kelio vingius. Pasisakydamas reidkė rūpestà dėl mokslo ir Instituto perspektyvų, siūlė nepamirėti, kad konkurencijos sąlygomis ir mokslo srityje reikia atnaujintų pastangų, idradingumo. Turėdamas galvoje jaunesnius kolegas, jis pabrėpė, kad reikia þiūrėti ne vien á kasdienybą, nes joje daug smulkmenų, neesminių dalykų, bet ir á ateitá, matyti savo veiklos perspektyvumą, linkėjo jaunesniesiems kolegoms rasti savus kelius.

Linkime gerbiamam Jubilatui būti sveikam, dar daug energijos ir sėkmės, ágyvendinant pradėtus darbus, naujus sumanymus.

*Algimantas Jakimavičius,
Jadvyga Olechnovičienė*